

А. П. Царук

Мороз Анатолій Трохимович

МОРОЗ Анатолій Трохимович (30. 01. 1928, х. Натягайлівка, нині с. Степівка Кременчуц. р-ну Полтав. обл. – 11. 08. 2017, Київ) – прозаїк, критик, літературознавець. Член НСПУ (1955). Державна премія України ім. Т. Шевченка (1982). Закін. Київський університет (1952). Ще під час навч. після публікації ст. «В. А. Жуковський (до 100-річчя з дня смерті)» у «Літературній газеті» (1952, 24 квітня) був запрош. у відділ критики часопису, де 1952–55 працював, 1955–61 – гол. ред.; 1964–71 – директор видавництва «Радянський письменник» (Київ). Секр. правління СП УРСР (1979–86). Як літературознавець дебютував літ.-крит. нотатками «Про народність у літературі» («Вітчизна», 1958, № 3–5), як прозаїк – повістю «25 сторінок однієї любові» («Дніпро», 1959, № 11, 12; окремі вид. – К., 1960; 1964). Автор повістей «Троє і одна» (1963; 1964; 1970), «Легке завдання» (1976), «Довга-довга хвилина» (1978), «Убивство, про яке ніхто не хотів знати» («Вітчизна», 1997, № 7–8); зб. оповідань «Ліда» (1968); романів «Чужа кохана» (1966; 1970; 1978), «Кіоскерка на перехресті» (1971), «Товариші» (1978; 1983), «Четверо на шляху» (1980; 1981; 1983), «Ваш поїзд о дев'ятій» (1984), «Сподіваної жду» (1990), «Хоть: з життя гетьмана П. Дорошенка» (2002), «Притча про "Мутанта"» (2004; 2008; усі – Київ). У літературозн. студіях рад. періоду аналіз творчості М. було збіднено «втисканням» доробку письменника в рамки канону соцреалізму і фокусуванням уваги на вироб. тематиці та зовн. конфліктах персонажів-антиподів. «Надокучливо повторювана» життєва ситуація морал. вибору героя на межі між життям і смертю дала митцеві змогу добути «корінь худож. новизни» і зізнатися, що все життя він писав одну книгу про одного героя – людину, котра побачила кризу суспільства, в якому живе, і намагається знайти своє місце та життєве призначення в умовах тієї кризи. Оскільки межова ситуація є психол. домінантою світосприйняття прозаїка, під її впливом

сформувалися особливості його худож. стилю. Твор. доробок М. – сміливе експериментування з вибором героїв і психол. часом, оновлення змісту жанр. форм і «зрощення» творів з метою увиразнення детермінованості подій і доль. Він простежив психол. зумовленість та розвиток, з одного боку, феноменів міщанства, споживацтва, пристосуванства, штурмівщини, окомилювання, а з ін. – свідоме протистояння їм героїв-пасіонаріїв, гол. ознаками яких є рух і горіння. Межова ситуація зумовлює світогляд. перелом, переоцінку духовно-етич. цінностей або ж веде до духов. згасання особистості. Так, у романі «Четверо на шляху» «бальзаків.» концентрація персонажів, знайомих читачеві з поперед. творів М., засвідчує саморозвиток його худож. світу. Детективне розслідування Задерієм самогубства Кармазина, кращого тракториста колгоспу, де головує Горовий, зумовлює кілька часових площин розгортання подій. Гол. мета оперативника – з'ясувати сутність конфлікту Кармазина з головою та досягнути сенс його буття і духов. набуток. Щастя Кармазин пов'язував із особливими речами (дефіцит. автомобіль, найдорожчий у р-ні будинок), страх втрати ілюзії щастя продукував рабську залежність від об'єктів володіння, перетворивши життя родини тракториста на пародію. М. художньо осмислив владу речей як наслідок заг.-психол. системи пристосуванства особи в суспільстві, дефіциту й перетворення людини із твор. субстанції в заручника розподілу матеріал. благ. Окремі твори М. перекладено російською мовою.

Основні твори

Твори: Т. 1–3. К., 1987.

Рекомендована література

1. Дончик В. Анатолієві Морозу – 50 // ЛУ. 1978, 31 січ.;
2. Дзюба І. Від схем до синтезів дійсності // Вітчизна. 1986. № 6;
3. Марко В. П. Анатолій Мороз: Нарис творчості. К., 1988;
4. Царук А. П. Художнє осмислення влади речей у романі А. Мороза «Четверо на шляху» // Наук. вісн. Микол. університету. Сер. Філол. науки. 2013. Вип. 4.12(96); Панченко В. Кільце п'яте: Цензура: Монолог Анатолія Мороза // Панченко В. Кільця на дереві. К., 2015;
5. Царук А. П. Крок за межі соціалістичного реалізму: творчість Анатолія Мороза // Spheres of Culture [Lublin]. 2015. Vol. 10;
6. Її ж. Анатолій Мороз і Марсель Пруст: конвергентність межового часу // Virtus. 2017. Issue 14.

Бібліографічний опис:

Мороз Анатолій Трохимович / А. П. Царук// Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2019. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-68899>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).